Uprasza się P. T. Lekarzy o umieszczanie „PRZEWODNIKA KĄPIELOWEGO" w poczekalniach dla chorych.

Nr. 6. Kraków, dnia 1. lipca 1908 r. Rok V.

PRZEWODNIK KĄPIELOWY

Adres redakcyi i administracyi: Kraków, ulica Szewska 27.

Popierajmy polskie zdrojowiska i uzdrowiska!

I. Solanki

a) pojedyncze:
Birsztany, Druskieniki, **Rymanów** (zdr. Klaudyi).

b) jodowo-bromowe:
Ciechocinek, **Iwonicz**, Rabka, **Rymanów** (zdrój Celestyny i Tytusa).

c) litowe:
Iwonicz, Rymanów.

d) zołzy (zgęszczone):
Ciechocinek, Rabka, **Truskawiec.**

II. Wody gorzkie:

Morszyn.

III. Wody siarczane:

Busko, Krzeszowice, **Lubień, Niemirów,** Solec, **Swoszowice, Truskawiec.**

IV. Szczawy

a) alkaliczne:
Głębokie.

b) alkaliczno-słone:
Krościenko n. Dunajcem, Szczawnica, Wysowa.

c) wapniowe:
Drużbaki, **Nałęczów.**

d) żelaziste:
Krynica, Nałęczów, Sławinek, Szczawnica, Wysowa, **Żegiestów.**

V. Cieplice:

Jaszczurówka koło Zakopanego.

VI. Kąpiele morskie:

Połąga.

VII. Uzdrowiska i stacye klimatyczne:

a) górskie i podgórskie:
Bystra, Delatyn, Dora, Jaremcze, Jaworze, Kosów, Ojców, Ustroń, Wisła, Worochta, **Zakopane,** Zawoja.

b) nizinne:
Czarniecka Góra, Grodzisk, Otwock, Sassów, Sławuta.

Uwaga. Tłustym drukiem oznaczono miejscowości, co do których bliższe szczegóły znajdują się w ogłoszeniach.

Rok V. Kraków, dnia 1. lipca 1908 r. Nr. 6.

PRZEWODNIK KĄPIELOWY

Organ polskiego Towarzystwa balneologicznego.

Dwutygodnik ilustrowany. — Wychodzi od 15. kwietnia do 1. października.

Redaguje Komitet. Redaktor: Dr. KAZIMIERZ FLIS.

Redakcya i administracya:
Kraków, ulica Szewska L. 27. — Telefon Nr. 405.
Rękopisów nie zwraca się.

OGŁOSZENIA:
za 1 wiersz petitem lub jego miejsce 30 hal.
Adresy lekarskie 1 K 50 h jednorazowo.

„Przewodnik kąpielowy“ rozsyła się bezpłatnie P. T. Lekarzom w Galicyi, W. Ks. Poznańskiem i Królestwie Polskiem, czytelniom publicznym, kawiarniom, cukierniom, restauracyom, hotelom i umieszcza w pociągach osobowych i pospiesznych na głównych liniach kolejowych. W prenumeracie kosztuje „Przewodnik kąpielowy“ 6 kor. za rocznik.

Przegląd najważniejszych chorób przewlekłych, nadających się do leczenia w polskich zdrojowiskach i uzdrowiskach.

Choroby	Nadają się do leczenia w zdrojowiskach i uzdrowiskach
Choroby serca i narządu krążenia	Ciechocinek, Iwonicz, Jaworze, Krynica, Morszyn, Ojców, Rymanów, Szczawnica, Truskawiec.
Choroby nosa, gardła, krtani, płuc i opłucnej	Birsztany, Bystra, Iwonicz, Jaśkowice, Jaworze, Kamionka, Kosów, Nałęczów, Nowe Miasto, Ojców, Otwock, Rabka, Sławuta, Szczawnica, Truskawiec, Wysowa, Zakopane.
Choroby żołądka	Druskieniki, Krynica, Rymanów, Szczawnica, Żegiestów.
Choroby jelit	Birsztany, Druskieniki, Kamionka, Kosów, Krynica, Morszyn, Nałęczów, Truskawiec, Rymanów, Żegiestów, Szczawnica.
Choroby wątroby i dróg żółciowych	Ciechocinek, Iwonicz, Morszyn, Szczawnica, Truskawiec.
Choroby śledziony	Iwonicz, Krynica, Szczawnica, Zakopane, Żegiestów.
Choroby nerek i pęcherza	Ciechocinek, Druskieniki, Krynica, Nałęczów, Rymanów, Szczawnica, Truskawiec.
Choroby kobiece	Birsztany, Busko, Ciechocinek, Czarniecka Góra, Druskieniki, Iwonicz, Jaworze, Krynica, Lubień, Maryówka, Morszyn, Nałęczów, Rabka, Rymanów, Solec, Swoszowice, Truskawiec, Żegiestów.
Nerwice ogólne i przewlekłe choroby nerwowe z tłem anatomicznem	Bystra, Ciechocinek, Czarniecka Góra, Grodzisk, Jaśkowice, Jaworze, Kiselka, Kosów, Krynica, Lubień, Maryówka, Morszyn, Nałęczów, Nowe Miasto, Ojców, Otwock, Sławuta, Solec, Szczawnica, Truskawiec, Zakopane, Żegiestów.
Choroby kości, mięśni i stawów na tle reumatycznem i gruźliczem	Birsztany, Busko, Ciechocinek, Druskieniki, Iwonicz, Krynica, Krzeszowice, Lubień, Morszyn, Rabka, Rymanów, Solec, Swoszowice, Truskawiec.
Choroby przemiany materyi, jak otyłość, moczówka cukrowa, dna i t. d.	Birsztany, Busko, Czarniecka Góra, Krynica, Morszyn, Nałęczów, Ojców, Otwock, Rymanów, Solec, Szczawnica, Truskawiec, Żegiestów.
Choroby krwi	Bystra, Jaworze, Krynica, Morszyn, Nałęczów, Ojców, Sławuta, Szczawnica, Truskawiec, Wysowa, Zakopane, Żegiestów.
Zołzy — przymiot	Birsztany, Busko, Ciechocinek, Druskieniki, Iwonicz, Lubień, Morszyn, Rabka, Rymanów, Solec, Swoszowice, Truskawiec.
Choroby skóry	Ciechocinek, Birsztany, Iwonicz, Lubień, Rabka, Rymanów, Solec, Swoszowice, Truskawiec.
Zatrucia morfinowe, wyskokowe, nikotynowe i rtęciowe	Grodzisk, Kiselka, Maryówka, Nowe Miasto, Solec, Swoszowice, Zakopane.

Zdrojowiska i uzdrowiska:

Rabka, Zakopane, Szczawnica, Żegiestów, Krynica.

Spostrzeżenia i uwagi z wycieczki balneologicznej X zjazdu lekarzy i przyrodników polskich we Lwowie

spisał **dr. Józef Jaworski,**
przew. Wydziału balneologiczno-klimatologicznego Warsz. Tow. hig.

(Dokończenie).

Z Zakopanego wycieczka nasza udała się do

Szczawnicy,

przebywając część drogi od Czerwonego Klasztoru, Dunajcem na czółnach. Cała ta okolica górska jest wprost majestatyczną a sama podróż Dunajcem przez Pieniny jest oryginalną i fantastyczną wycieczką, iż trudno ją porównać z jakąkolwiek inną.

Jakże prozaiczną i mało interesującą jest w porównaniu z nią wycieczka czółnami z Hansheiling pod Karlsbadem.

Zwykła droga do Szczawnicy końmi gościńcem z Nowego Targu, jak nadmieniłem, wynosi 4—5 godzin.

W Niżnej Szczawnicy, na głównej ulicy, widzimy gęste, małe domostwa, zamieszkałe przez gości żydowskich. Zarówno porządek, jak i estetyka, są tutaj lekceważone i w poniewierce. Zwiedzamy zakład zdrojowy dolny, na t. zw. Miedziusiu, oglądamy piękny park, restauracyę, zakład wodoleczniczy dra Kołączkowskiego, skromnie, lecz schludnie urządzony. Drogą, obok której jest wygodny chodnik, udajemy się po nad potokiem Szczawnym, w górę, na główny plac przed pomnik Dietla, gdzie znajduje się zarząd zdrojowy, zdrój „Józefiny" ze znakomitą wodą do picia, obok którego rozciąga się chodnik kryty dla pijących wodę w czasie słoty. Wokoło tryszczą główne zdroje szczawnickie.

Z placu z pomnikiem Dietla prowadzi cienista aleja, zwana deptakiem, przed restauracyę z salą do zabaw. Z deptaka w kilku kierunkach wiodą aleje w górę, gdzie się znajduje piękny dworzec gościnny, przeznaczony na bale, teatr, czytelnię.

Widok z górnego zakładu na całą Szczawnicę i okoliczne góry jest bardzo piękny.

Natura więc, jak widzimy, nic nie poskąpiła Szczawnicy.

Od lat jednak wielu bardzo mało się robi dla podniesienia zdrojowiska. Nie do mnie należy dociekać przyczyn takiego położenia. Niewątpliwie jednakże ta okoliczność, iż Szczawnica należy do Akademii Umiejętności w Krakowie, a więc instytucyi mało obrotnej w rzeczach finansowych, że jest dzierżawiona, wpływa w wysokim stopniu na zastój w ulepszeniach.

Szczawnica pod względem zdrowotno-hygienicznym posiada duże braki. Brak jest kanalizacyi, brak odpowiedniej wody do picia, brak racyonalnego sposobu usuwania śmieci i odpadków kuchennych. Miejsca ustępowe są takie, jakie się tylko w miasteczkach na zapadłej prowincyi spotyka. Wiele budynków mieszkalnych wprost chyli się do upadku. Nie nadają się one do zamieszkiwania ze względu na zdrowie i bezpieczeństwo, a może szkoda je znów przeznaczyć na zupełne zniszczenie. Budynki mieszkalne, po nad zdrojami Józefiny i Szczepana, ze względu na możebność zanieczyszczania tych zdrojów, winny być stanowczo zniesione. Należałoby rozszerzyć istniejące parki, otworzyć nowe. Należałoby staranniej skrapiać wodą podczas suszy aleje spacerowe oraz rozciągnąć ściślejszy nadzór sanitarny, szczególniej

Dr. T. PIOTROWSKI.

Znaczenie poziomek w lecznictwie.

(Dokończenie).

Osobne wskazania do używania poziomek daje podagra, w której Van Svieten radził podawać je do 10 klg. dziennie. Znakomite skutki leczenia poziomkami w podagrze za Ebsteinem uznała większość lekarzy. Słynny botanik Linné miał się wyleczyć z podagry poziomkami.

Prócz tych głównych wskazań leczniczych poleca Dr. Walser poziomki przeciw robakom, a napar z liści przeciw żółtaczce. Znany także jest dobry skutek rozgniecionych świeżych jagód na zaczerwienienie i świąd w miejscu odmrożenia, po kilkorazowem natarciu zaczerwienienie i świąd ustępuje.

Także w szeregu tak zwanych naturalnych sezonowych kosmetyków cieszą się już od dawna poziomki uznaniem. Prócz mydełek poziomkowych, kremów poziomkowych, poleca Dr. W. M. poziomki do kąpieli kosmetycznych i do nacierania twarzy dla nadania cerze aksamitnego połysku, świeżości i usunięcia plam. Na jedną kąpiel bierze się 3—5 funtów. Wystarcza 8—10 kąpieli po dwie tygodniowo dla osiągnięcia pożądanego efektu. Dla zmywań twarzy wyciska się sok z dojrzałych i świeżych jagód, przesącza przez drobne sito, poczem miesza się pół na pół z wodą przegotowaną i ochłodzoną. Mieszaniną tą, świeżo co dzień przygotowaną, naciera się twarz dwa razy dnia przez 10—15 dni; twarzy po natarciu nie należy osuszać. Już po kilkorazowem natarciu zmiana cery jest widoczna.

Jak z krótkiego tego zestawienia widać, poziomki mają dosyć rozległe zastosowanie lecznicze; pomijając zastosowanie lecznicze w medycynie ludowej i kosmetyczne, musimy uznać znakomity wpływ poziomek przy podagrze, zastoinach, w uporczywem zaparciu stolca, co udowodniły badania naukowe. Jak przeprowadzać leczenie, już wspomniałem, pozostaje jeszcze odpowiedzieć, gdzie leczenie to przeprowadzać, czy w domu w mieście, czy gdzieś wyjeżdżać. Przeprowadzenie leczenia w mieście jest nieodpowiedne dlatego, że trudno o poziomki całkiem świeże, że są w miastach drogie, a co najważniejsza, że brak tu innych czynników, jak świeżego powietrza, odpowiedniego ruchu, wypoczynku od zajęć zawodowych, czynników, przy każdem leczeniu niemałą odgrywających rolę. Pozostaje więc wyjazd na wieś, w okolice obfitujące w poziomki. Tu jednak trzeba wybierać taką miejscowość, gdzie blisko jest lekarz, gdyż tak leczenie poziomkami, jak w ogóle każde leczenie, jeżeli ma osiągnąć dobry skutek, powinno być przeprowadzone pod nadzorem lekarskim. W kraju naszym najlepiej nadają się do przeprowadzenia kuracyi poziomkowej zdrojowiska, gdyż leżą w górach i mają podostatkiem poziomek, a prócz swych naturalnych czynników, jak świeże powietrze, rozrywki, kąpiele, posiadają także lecznicze wody, z których większość może być równocześnie stosowana. Zupełnie dobrze mogą być stosowane przy kuracyi poziomkowej wody żeleziste, a więc Krynica i Żegiestów. Przy wodach żelezistych poziomki odgrywają rolę pomocniczą kuracyi zdrojowo-kąpielowej, naodwrót przy kuracyi poziomkowej pomocniczemi mogą być wody żeleziste. Dla przeprowadzenia kuracyi poziomkowej stawiam na pierwszem miejscu Żegiestów dlatego, że ilość poziomek jest nader obfita a cena ich niska i że jest zarazem zdrojowiskiem żelezistem, posiadającem znakomite warunki miejscowe, jak teren górzysty, dużą ilość lasów, kąpiele rzeczne popradowe i higieniczne urządzenia miejscowe, kanalizacyę i wodociągi.

ŻEGIESTÓW.

w dzielnicach zamieszkałych przez ubogą ludność żydowską t t. p.

Wobec tego, że sprawa tych braków, nieporządków, wogóle, t. z. „bagna szczawnickiego“ wielokrotnie podnoszoną była w prasie galicyjskiej, a nawet stała się przedmiotem parokrotnej interpelacyi przez przedstawicieli stronnictwa ludowego w Sejmie krajowym, uwalnia mnie to od powtarzania tych zarzutów w tem miejscu. To pewna, iż opieszałość w dążeniu do postępu jak najgorzej odbić się musi na losach Szczawnicy, która ze względu na swe położenie i właściwości lecznicze zdrojów mineralnych, należy do skarbów Polski.

* * *

Następnym etapem wycieczki był

Żegiestów,

położony, jak wiadomo, w powiecie nowo-sądeckim, przy stacyi kolei państwowej „Żegiestów-Zdrój“. Zakład zdrojowo-kąpielowy w Żegiestowie, zaczyna się od przystanku kolejowego i ciągnie się na przestrzeni około 100 mtr. przez wąwóz górski z ustawicznem, a stopniowem wzniesieniem ku górze, utworzony przez pasma Beskidu zachodniego nad samym Popradem, który w tem miejscu stanowi naturalną granicę między Galicyą a Węgrami. Po obu stronach, przez zdrojowisko przebiegającej drogi, znajdują się wille i domy mieszkalne. Pomijam właściwość klimatu i zdrojów żegiestowskich jako rzeczy znanej, natomiast przechodzę do stosunków higieniczno-zdrojowych.

Zdrojowisko w całości posiada kanalizacyę spławną z wylotem do Popradu, 100 mtr. poniżej miejsca do kąpieli, posiada hydranty co 60 mtr., do skrapiania chodników. Wszystkie domy są skanalizowane, posiadają wodociąg, klozety. Istnieje oświetlenie elektryczne całego zdrojowiska, oraz w oddzielnych domach.

Dostęp do źródła zamknięty, jednakże wodę nalewa się z czerpaka do szklaneczek. Zbiorniki na wodę do kąpieli betonowo sklepione. Borowina do kąpieli zwożona i przygotowywana przez zimę. Nad produktami spożywczymi istnieje nadzór. Zakład posiada aparat dezynfekcyjny formaliną.

Jako żądania, odnośnie do zdrojowiska Żegiestów, postawić by można:

1. Zabudowanie osobnego zakładu wodoleczniczego.
2. Pogłębienie koryta Popradu, w miejscu przeznaczonem do kąpieli.
3. Przygotowanie terenu do kąpieli słoneczno-powietrznych.
4. Urządzenie równego deptaku w środku zakładu przez zasypanie parowu przy zejściu do Popradu.

Deptak taki jest niezbędny z powodu terenu górzystego Żegiestowa i przebywania tutaj dla leczenia, głównie chorych niedokrwistych. Nowe wille winny być budowane na stoku południowym, wzdłuż drogi do stacyi.

Pożądane jest założenie mleczarni zakładowej, koniecznością zaś pobudowanie domu izolacyjnego.

Są to braki wobec kapitalnych urządzeń, jak kanalizacya, wodociągi, elektryczne oświetlenie, komunikacya kolejowa, mało znaczące, a bezwątpienia zostaną usunięte.

Żegiestów zrobił wielki krok naprzód przez zaprowadzenie wzmiankowanych urządzeń zdrowotnych i stanął w rzędzie najpierwszych zdrojowisk wielkopolskich.

* * *

Kresem wycieczki naszej była

Krynica.

Krynica ze względu na zalety, których jej nie szczędziła przyroda, powinna była do chwili obecnej zająć pierwszorzędne miejsce w szeregu zdrojowisk nietylko polskich, lecz światowych.

Klimat górski, 600 m. n. p. m., dużo ozonu, wilgotność średnia, wahania ciepłoty małe, opady nieznaczne, dużo lasów szpilkowych, woda żelazista, bogata w kwas węglowy, borowina — są to warunki klimatyczne i środki lecznicze, które zapewniają Krynicy bardzo poważne stanowisko, jako zdrojowisku i uzdrowisku. Praca nad podniesieniem Krynicy postępuje bezsprzecznie stopniowo, lecz nieodpowiednio do rozwoju balneotechniki, i stale w wielkim niestosunku do wzrostu z roku na rok liczby leczących się w Krynicy: (w 1895 r. było 5.000, w 1907 roku 7.000.)

Pod względem urządzeń balneotechnicznych Krynica właściwie posiada wszystko, lecz wszystko robione i wprowadzane bywa nie na szerszą skalę, nie według wzorów najnowszych.

Kolejno rozpatrzmy urządzenia balneotechniczne Krynicy:

Zdroje: Zdrój główny. Ujęcie dobre, ale sposób podawania wody nieodpowiedni przez czerpanie, z odkrytego źródła. Zdrój powinien być zakryty i mieć kilka wylotów bocznych. Zdrój w Słotwinach, wprawdzie ujęty dobrze i obecnie woda doprowadzona aż do altany z głównym zdrojem, lecz posiada tylko jeden wylot. Zdrój „Jana“, obok zakładu wodoleczniczego, ujęty ale nie zakryty.

Wogóle, co do zdrojów, to po usunięciu tych braków, nie pozostawiają one nic do życzenia.

Przechodząc do łazienek i kąpieli miejscowych, stwierdzić trzeba, że jest ich stanowczo za mało, mianowicie około 100 klasy I. II. i III. i 4 kabiny salonowe. Część wanien tych zaopatruje zdrój „Józefa“, a częścią „zdrój w Słotwinach“. Wszystkie inne wanny (80) na

ŻEGIESTÓW.

dole zaopatruje zdrój „główny", a w pełnym sezonie, kiedy łazienki pracują od 6 rano do 2 po południu i od 4 do 7 wieczorem — wody z głównego zdroju nie wystarcza, więc miesza się ją z wodą ze zdroju pomocniczego, znajdującego się w podwórzu łazienek. Zdrój ten zwie się pomocniczym, lub „Dobrodziejem", jabym dodał „łaskawym", sam bowiem się przekonałem, że czasami zasila on łazienki wodą niby z łaski.

Sprawa kąpieli w Krynicy, zdaniem mojem, rozwiązaną będzie racyonalnie wtedy, gdy nasamprzód zapewnionem będzie zwiększenie ilości wody przez odnalezienie nowych zdrojów, czy też zdobycie wody przez głębokie wiercenie, powtóre, gdy pobudowane zostaną nowe łazienki do kąpieli mineralnych z odpowiednią liczbą kabin i według ostatnich wymagań balneotechniki.

Łazienki do kąpieli błotnych również pozostawiają wiele do życzenia. Przedewszystkiem kabin jest mało, około 28, a budynek nie odpowiada wymogom współczesnym. Samo urządzenie bardzo skromne. Zakład do przerabiania borowiny za szczupły. Brak młynków do mielenia borowiny. Służba przy łazienkach niedostatecznie wyszkolona. Wybudowanie więc nowych łazienek borowinowych o 50—60 kabinach okazuje się koniecznem.

Na następującem zestawieniu liczbowem okaże się najlepiej, że Krynica stanowczo za mało posiada wanien, zarówno do kąpieli mineralnych, jak i borowinowych.

Wanien mineralnych 100, pracujących 10 godzin na dobę, t. j. kąpieli 1000.

Wanien borowinowych 25, pracujących 10 godzin na dobę, t. j. kąpieli 250.

W pełnem sezonie bawi w Krynicy równocześnie 2.500—3.000 gości. Przypuściwszy, że 10% się nie kąpie, że 5% kąpie się w zakładzie hydropatycznym, pomimo to potrzeba jednak wydać dziennie do 2.000 kąpieli. Gdybyśmy nawet przypuścili, że 20% z goszczących w Krynicy nie kąpie się, to i wtedy trzeba więcej niż 1.500 kąpieli dziennie, a może ich być w najlepszym razie 1.250.

Zakład wodoleczniczy, pomimo iż w ostatnich latach został nieco rozszerzony, lecz pozostawia bardzo dużo do życzenia. Przedewszystkiem jest tam ciasno, wskutek braku wentylacyi brak powietrza, zaduch. Wybudowanie więc nowego zakładu hydropatycznego wraz z urządzeniami dla elektro-mechanoterapii, elektro-balneoterapii, staje się koniecznością dla Krynicy.

Przechodząc do stosunków hygieniczno-sanitarnych Krynicy, stwierdzić trzeba, że pewną przeszkodą do ich poprawy i zupełnego uregulowania jest położenie terytoryalne zdrojowiska i stosunki prawno-społeczne, Krynica-Zdrój, leży w części na terytoryum gminy Krynica, w części gminy Słotwina, a oprócz tego jest obszar, t. z. dworski, którego właścicielem jest rząd. Gmina posiada swój samorząd, obszar dworski swoje prawa, a jedno i drugie różne obowiązki. Rząd oświadcza, że gotów to lub owo zrobić na swoim gruncie, lecz nie będzie tego robić gminie. Gmina uboga, chłopi ruscy, wyrzekają się wszelkich ulepszeń i udogodnień, oświadczając, że i nadal obejść się mogą bez wodociągów, kanalizacyi, kolei i t. p. Z tego dualizmu terytoryalno-prawnego wynikają tylko szkody dla zdrojowiska pod względem hygieniczno-zdrowotnym.

Główne żądania, co do asanizacyi zdrojowiska, dadzą się zszeregować w następujący sposób:

I. Należy koniecznie przeprowadzić kanalizacyę i wodociągi na całym obszarze zdrojowiska, a nietylko na obszarze dworskim, gdzie już obecnie są wodociągi. Rzecz naturalna, że bez kanalizacyi staje się niemożliwem i niezupełnie celowem, wprowadzenie wodociągów do mieszkań.

II. Przeprowadzić regulacyę potoków górskich: „Kryniczanki" i „Palenicy", przepływających przez środek zdrojowiska. Potoki te są zanieczyszczane przez wpuszczanie do nich zawartości dołów kloacznych, wód i odpadków gospodarstwa domowego.

Potoki te, w razie wybuchu chorób zakaźnych, są szlakami, wzdłuż których szerzyć się może z biegiem wody epidemia, zwłaszcza, że woda z nich używana bywa do potrzeb domowych, a niekiedy może nawet do picia, pomimo, że rząd, zaprowadzając wodociągi na obszarze dworskim, urządził parę studzien publicznych na obszarze gminnym.

III. Należy w czasie posuchy, stale, po parę razy dziennie, skrapiać wodą chodniki, aby zapobiedz unoszeniu się pyłu.

IV. Zaprowadzić oświetlenie elektryczne na całym obszarze zdrojowiska, oraz wprowadzić je do mieszkań.

V. Należy wybudować kilka odpowiednich ustępów publicznych.

VI. Wyznaczyć kilka stanowisk dorożek i odpowiednio je dezynfekować.

VII. Zaprowadzić wyszkoloną policyę w obrębie zdrojowiska dla bezpieczeństwa publicznego i jako organ dozorujący i pilnujący porządku i czystości.

Co do hygieny mieszkań, to trzeba oddać sprawiedliwość, że dużo mieszkań w domach rządowych, a także w niektórych willach, odpowiada najzupełniej wymaganiom hygieny i nic im zarzucić nie można. Natomiast w domach i mieszkaniach izraelskich brak porządku, czystości, a często mieszkania te są stekiem brudu, co staje się zrozumiałem wobec tego, iż w jednej izbie przemieszkiwa 8—10 osób.

Wiele mieszkań takich, podczas sezonu, winny z urzędu uledz zamknięciu. Nie ma też, a właściwie nie obowiązuje w Krynicy regulamin wynajmu mieszkań w domach prywatnych, co nieraz jest powodem nieprzyjemnych sporów pomiędzy właścicielem, a wynajmującym. Brak władzy wykonawczej na miejscu, możność apelowania do instancyi wyższej, również utrudnia wszelkie zarządzenia, mające na celu zdrowie i wygodę publiczną.

Pod względem więc potrzeb hygieniczno-zdrowotnych, Krynica powinna mieć plan regulacyjny, któryby zapewniał na przyszłość odpowiednie rozszerzanie się zdrojowiska pod kontrolą osobnej komisyi budowlanej, powtóre, istnieć winna kontrola, w osobie komisyi z władzą wykonawczą nad hygieną mieszkań w czasie sezonu; po trzecie, należy zaprowadzić odkażanie po sezonie mieszkań i pościeli, za pomocą odpowiednich aparatów, które powinnaby nabyć gmina i wynajmować je za wynagrodzeniem.

Oprócz, a właściwie obok hygieny mieszkań, bardzo ważną rzeczą w każdem zdrojowisku jest hygiena żywienia. W Krynicy sprawa żywienia jest wprost doniosłą z tego powodu, że przeważna liczba osób, tam leczących się, cierpi na niedokrwistość, przy której właściwe odżywianie jest tak dzielnym środkiem leczniczym. Otóż, kogo stać na pensyonat lub zakład dyetetyczny, ten w Krynicy sprawę odżywiania się pomyślnie rozwiązuje, lecz cała masa chorych zmuszoną jest żywić się po przeróżnych jadłodajniach i restauracyach, które, właściwie mówiąc, wyjęte są z pod wszelkiej kontroli sanitarno-lekarskiej. W niektórych restauracyach, między innemi, t. zw. koszernych, jak mnie zapewniano, odbiorcy i konsumenci są wprost nieszczęśliwi, bo płacą drogo, a jedzą nietylko źle, ale i niezdrowo.

Wobec braków co do hygieny żywienia, należałoby: I. Zaprowadzić ścisłą kontrolę policyjno-lekarską nad restauracyami publicznemi i mleczarniami, zarówno chrześciańskiemi, jak zwłaszcza żydowskiemi. II. Ograniczyć restauracye pokątne prywatne, o ile nie posiadają odpo-

KRYNICA.

wiednich pomieszczeń, kuchni, lodowni do przechowywania mięsa, nabiału. III. Pobudować halę targową, która zabezpieczy czystość w utrzymywaniu i konserwowaniu produktów, ułatwi nad niemi kontrolę sanitarno-policyjną, zapobiegnie domokrążtwu z nabiałem, jarzynami, owocami, jagodami i t. p., co sprzeciwia się hygienie, ponieważ sprzyja przenoszeniu zarazków, a wogóle chorób zakaźnych.

* * *

Dezyderaty tutaj wyłuszczone odnieść można nietylko do Krynicy, lecz do większości zdrojowisk i uzdrowisk polskich. Jeżeli dezyderaty te znalazły się przy omawianiu rozwoju Krynicy, to wychodziłem z tej zasady, że komu dużo dano, można też dużo od niego żądać. Krynica jako zdrojowisko, posiada znakomite warunki przyrodnicze, pozostaje więc, aby reszty dokonała ręka ludzka. Środki na to Krynica w skarbie Państwa znaleźć może i powinna. Jeżeli środków tych dotychczas skąpiono, skłonny jestem wierzyć mniemaniu rozpowszechnionemu w pewnych sferach tamtejszych, iż wpływają na to właściciele zdrojów niemieckich w Austryi u rządu centralnego ze względów konkurencyjnych, aby przez ograniczenie kredytów, zahamować rozwój niebezpiecznej dla nich Krynicy.

Uczestnicy wycieczki balneologicznej, jako uczestnicy X. Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie, podczas pobytu wycieczki w Krynicy, korzystając z obecności w niej p. protomedyka dla Galicyi, który imieniem rządu przyjmował wycieczkę, a także z obecności niektórych przedstawicieli do Sejmu krajowego, zlecili piszącemu te słowa, aby publicznie wypowiedział, pod adresem wzmiankowanych dygnitarzy, dezyderaty, co do zdrojowisk krajowych wogóle, zaś co do Krynicy szczególniej.

Przemówienie moje w dniu 3. lipca w Krynicy, ogłoszone drukiem w czasopiśmie „Krynica“, zawarło w sposób skondensowany te żądania, które powyżej z miejsca tego wyłuszczyłem. Zarówno protomedyk dr. Merunowicz, jak i poseł na Sejm Krajowy, p. Bataglia, dali wtedy uroczyste przyrzeczenia, iż wszystko uczynią, aby sprawę asygnowania funduszów na ulepszenia w Krynicy doprowadzić do skutku.

Obecnie dowiadujemy się, że już uchwalono znaczne sumy pieniężne na meljoracye w Krynicy. Chodzi więc teraz to, aby za nie zaprowadzono urządzenia współczesne, aby je uskuteczniono bez zbytniej zwłoki. W Krynicy bowiem potrafiono niegdyś zmieniać wanny żelazne na miedziane po cztery rocznie...

Krynica była kresem podróży wycieczki naszej, a więc wypada mi tem samem zakończyć moje sprawozdanie. Niech mi wolno będzie zakończyć je pewnym ogólniejszym poglądem. Klimat naszych zdrojowisk i uzdrowisk, wody mineralne naszych zdrojów, jeżeli nie przewyższają swą wartością leczniczą tych samych czynników w całej Europie, to im z pewnością dorównywają. Nasze kąpiele mineralne, borowinowe i urządzenia wodolecznicze, nie co do treści, lecz co do formy, najczęściej nie wytrzymują porównania ze zdrojowiskami w krajach obcych. Następnie, nie zawsze, lecz często, gotowość nasza w dostarczaniu choremu wszystkiego, co mu się za jego pieniądze należy, przedstawia wiele do życzenia i w porównaniu ze zdrojowiskami obcemi, wygląda niekorzystnie.

Lekarze zdrojowi wiele w tym kierunku zrobić mogą, a wiemy dobrze, że nieraz istotnie więcej robią, niż ich atrybucye, zakres działania i okoliczności na to pozwalają. W każdym razie bliższa styczność lekarzy zdrojowych z lekarzami domowymi, ogłaszanie sprawozdań z wyników leczenia, a co bardzo ważne, podejmowanie przez nich prac naukowych, doświadczalnych, praktycznych, ogólnych z zakresu balneologii i klimatologii krajowej — wszystko to mieć może bardzo doniosłe znaczenie na rozwój, postęp i wogóle losy polskich zdrojowisk i uzdrowisk.

Losy te, wierzę, iż są zapewnione, ponieważ z jednej strony zarządy zdrojowisk i uzdrowisk polskich w latach ostatnich prawie wszędzie rozwinęły dbałość i zapobiegliwość, aby „wody mineralne“, „letniska“, odpowiadały najzupełniej wymaganiom zdrowotno-hygienicznym, a nawet wymaganiom pewnego komfortu, koniecznego częstokroć dla osób, szukających wypoczynku i pomocy leczniczej, powtóre, powodzenie naszych zdrojowisk i uzdrowisk jest zapewnione i dlatego, że ogół polski posiada to głębokie przeświadczenie, że może nigdy bardziej niż w czasach obecnych, powinien się swojem obywać, na własnem poprzestawać. W ten sposób przez wydatek u obcych nie przyniesie krzywdy zasobom krajowym, a co więcej bogacić nie będzie równocześnie strony przeciwnej, w dodatku nam wrogiej.

KRYNICA (w zimie).

Wystawa zdrojowa w Ciechocinku.

Zjazd lekarski.

Obrady lekarskie, stanowiące najważniejszy punkt programu zjazdu, odbyły się w sali nowych łazienek o godz. 8 wieczór. Na przewodniczącego powołano dra Teodora Dunina, na sekretarza dra Tokarskiego. Tematem były: „Główne potrzeby zdrojowisk polskich a w szczególności Ciechocinka", postawionym na porządku obrad przez przewodniczącego wydziału balneologicznego W. T. H dra J. Jaworskiego. Referował autor osobiście. W referacie mówca rozpatrzył potrzeby zdrojowisk naszych odnośnie do warunków hygieniczno-zdrowotnych oraz urządzeń kąpielowych i zdrojowych.

Potrzeby te mówca zszeregował w następujący sposób:

Na wstępie ułatwienie środków komunikacyjnych przez kolejki podjazdowe i ułatwienia połączeń kolejowych ze zdrojowiskami.

1) Utrzymanie czystości przez zaprowadzenie kanalizacyi i wodociągów dla całych obszarów zdrojowych, jako zaś system tymczasowy usuwanie nieczystości, zaprowadzenie t. zw. systemu heidelberskiego czyli beczkowego przy wzorowej obsłudze. Usuwanie odpadków i śmieci w szczelnych zbiornikach poza obręb zdrojowiska.

2) Dostarczanie dobrej, słodkiej wody do picia, a także obficie wody do skrapiania dróg, ulic i placów.

3) Budowa odpowiednich domów i willi na oddzielne mieszkania a także na t. zw. pensyonaty. Wzorem mogą służyć wille, wystawione przez akcyjną spółkę ciechocińską.

4) Wewnętrzne urządzenie mieszkań, odpowiednie potrzebie chorego co do umeblowania, pościeli. Służba przy mieszkaniach wyćwiczona i karna. Osobny regulamin dla właścicieli domów, regulujący stosunek ich do publiczności kąpielowej.

5) Biuro informacyjne o mieszkaniach na dworcu kolejowym bądź w zarządzie zdrojowym.

6) Organizacya dostarczania produktów spożywczych — mięsa, nabiału i warzyw, oraz stały nad tem nadzór sanitarny. Przepisy dla jatek, piekarni, kuchni restauracyjnych, cukierni, mleczarni, dla sklepów i straganów z wiktuałami.

7) Zakład dyetetyczny w każdem większem zdrojowisku pod kierunkiem i dozorem lekarza.

8) Dom izolacyjny dla chorych zakaźnych i wyjednanie prawa, zmuszającego do umieszczania w takim domu każdego chorego, zapadłego na chorobę zakaźną.

9) Odpowiednia komisya sanitarna odpowiedzialna, stała, z władzą wykonawczą.

Potrzeby co do urządzeń kąpiejowych i zdrojowych mówca zawarł w następujących punktach:

1) Odpowiednia budowa i urządzenie domów łaziebnych.

2) Odpowiednie ustawienie wanien i odpowiedni materyał na nie użyty.

3) Sposób przyrządzania i ogrzewania wody do kąpieli mineralnych i błotnych. Ogrzewanie kąpieli za pomocą pary.

Co do urządzeń zdrojowych:

1) Sposób ujmowania zdrojów, niezbyt obciążający, aby nie powodować w ten sposób zmniejszenia wydajności źródeł.

2) Czerpanie wody zapomocą pomp ssących na na wzór pijalni w parku ciechocińskim, nie zaś kubkiem wprost ze zdroju.

3) Przyrządy do ogrzewania wód do picia, czego nie posiada dotychczas Ciechocinek.

4) Właściwe napełnianie butelek wodą mineralną na wywóz, a także przygotowywanie przetworów kąpielowych; staranne opakowanie, etykiety ze składem chemicznym wody i przetworów; ścisłe terminy dostawy.

5) Częstsze badania w szpitalach działania wód mineralnych krajowych. Uzupełnienie rozbiorów chemicznych wód mineralnych krajowych, co do ich zdolności promieniowania radowego.

6) Reklamowanie zdrojowisk przez ogłoszenia w gazetach polskich i rosyjskich (Biuro informacyjne o zdrojowiskach przy W. T. Hyg. otrzymuje dużo zapytań z Rosyi). Plakaty, afisze kolorystyczne, ogłaszanie biuletynów o ruchu chorych w zdrojowiskach; ogłaszanie stale sprawozdań lekarskich w osobnych dodatkach tygodniowych, zaproponowanych przez mówcę przy wydawnictwie „Zdrowie" p. n. „Przewodnik kąpielowy".

Na zakończenie dr. Jaworski zaproponował uchwalenie przedewszystkiem 2 następujących wniosków:

Zebrani w dniu 8. czerwca 1908 r. na I-szej krajowej wystawie zdrojowej w Ciechocinku polscy lekarze i hygieniści stwierdzają, że przemysł zdrojowy polski, mimo trudnych warunków, wytrwale kroczy po drodze postępu, i zasługuje na największe i najszersze poparcie ze strony całego społeczeństwa i wszystkich lekarzy naszych.

Zebrani uchwalają, że powinien powstać związek zdrojowisk i uzdrowisk krajowych, z przekształceniem się następnie na związek zdrojowisk i uzdrowisk wogóle polskich, w celu popierania ich rozwoju i postępu i skutecznej obrony przed eksterminacyjną konkurencyą miejscowości leczniczych zagranicznych.

Co do Ciechocinka po rozprawach, w których przyjęli udział Doktorzy: Pawiński, Lubowski, Ruppert, Arnstein, Dunin; referenci: J. Jaworski, dr. Polak, W. Leppert; dyrektor: Raczyński, uchwalono do przedstawienia zarządowi Ciechocinka:

1) Zaprowadzenie kanalizacyi i wodociągów na całym obszarze Ciechocinka.

2) Przyspieszenie budowy już dawniej projektowanych łazienek kwasowęglowych.

3) Uporządkowanie szos zapomocą dziegciowania.

4) Zaprowadzenie zakładu Zandera do leczenia fizykalnego.

5) Uzupełnienie rozbioru chemiczno-fizykalnego wody zdrojowej Ciechocińskiej co do zawartości w niej radium.

Nadto dr. Jaworski zaproponował Towarzystwu przyjaciół Ciechocinka, aby: założyło osobny park do zabaw dziecięcych; aby ułatwiło otwarcie jadłodajni dla ludności uboższej; aby założyło w Ciechocinku pracownię lekarsko-rozbiorową; aby założyło muzeum ciechocińskie, do którego podstawę dają już niektóre okazy z obecnej wystawy zdrojowej.

Z Polskiego Towarzystwa balneologicznego.

Posiedzenie Wydziału w dniu 4. maja 1908.

Przewodniczący prezes hr. Jan Potocki. Obecni: Dr. Cercha, Dr. Flis, Dr. Regiec, Dr. Aronsohn, Dr. Zanietowski, Dr. Zathey.

I. Protokół z ostatniego posiedzenia przyjęto.

II. Pismo lekarzy Szczawnickich w sprawie żebractwa w zdrojowiskach, oddano po dłuższej dyskusyi Redakcyi *Przewodnika kąpielowego* do ogłoszenia, oraz uchwalono zwrócić się do Władz, celem wyjednania ostrzejszej kontroli przy wystawianiu świadectw ubóstwa przez gminy.

III. Na międzynarodowy zjazd balneologiczny w Amsterdamie wydelegowano Dra Zanietowskiego.

IV. Uchwalono, aby Zjazd balneologiczny odbył się w Zakopanem, i wybrano do ścisłego komitetu zjazdowego prezesa hr. Jana Potockiego, sekretarza Dra Zanietowskiego i skarbnika Dra Flisa.

V. Uchwalono poruszyć na Zjeździe sprawę założenia „Ligi zdrojowej“ oraz „stałej Wystawy Zdrojowej“ w Krakowie, przyczem prezesowi Tow. polecono poruszenie tej sprawy we Wydziale krajowym i w Radzie miejskiej.

VI. Uchwalono zapłacić Lidze przemysłowej wkładkę zaległą i wystąpić z takowej, wobec wysokiej wkładki a braku odnośnych funduszów.

Dr. Zanietowski, sekretarz.

Oceny i sprawozdania.

Dr. Weyer—Dr. Wybauw. *Über die Wirkung der Stahlwässer auf den Stoffwechsel.* (Z instytutu fizyolog. w Brukseli).

Spostrzeżenie, że w zdrojowiskach żelazistych objawy chorobowe niedokrwistości ustępują wcześniej aniżeli ta poprawa badaniem składu krwi stwierdzić się daje, skłoniło autorów do przeprowadzenia ścisłych badań przemiany materyi podczas picia wód żelezistych. Podając badanym osobom zbadane wprzód chemicznie i odważone ilości pokarmów, dokonywali autorowie szczegółowych rozbiorów wydalin i obliczali stopień ich resorbcyi. Okazało się, że picie wód żelezistych zwiększa znacznie resorbcyę pokarmów białkowatych i węglowodanów, mniej innych. Natomiast resorbcya tłuszczów nie ulega zwiększeniu. Działanie to jest najsilniejsze między 12—15 dniem leczenia, utrzymuje się jednak jeszcze i w następnych tygodniach po zaprzestaniu picia wody. Dalsze działanie wód żelezistych polega na zwiększonej czynności komórek, objawiającej się zmniejszeniem wydzielania kwasu moczowego.

Na podstawie powyższych badań podają autorowie dyetę, którą uważają za najodpowiedniejszą, a która ma być obfita w białko i węglowodany, uboga w tłuszcze, w ogólności dostatnia. *T. P.*

Inwestycye w zdrojowiskach.

Żegiestów.

1. Zaprowadzono na całym terenie kanalizacyę i wodociągi. Kanalizacya połączona jest z wszystkimi domami mieszkalnymi, w których zaprowadzono klozety wodne „Panama“. Do wodociągu, wprowadzonego do każdej willi na korytarz, do wychodków i do kuchni, dostarczają wody dwa źródła powyżej zakładu leżące, ujęte w cembrzyny betonowe. Woda ze źródeł spływa do 2 betonowych zbiorników sklepionych, w odległości 1000 mtr. ponad zakładem leżących. Wzdłuż środkowej drogi zakładu umieszczone są hydranty dla skrapiania drogi i chodników w dnie upalne.
2. Wybudowano nowy zbiornik na wodę mineralną, betonowy sklepiony, dwa dawne zasklepiono. W łazienkach dano wszystkie nowe wanny metalowe, ogrzewane systemem Schwarza, nadto dodano osobne wanny do kąpieli mineralnych dla dzieci.
3. Powiększono zakład hydropatyczny o jednę kabinę.
4. Na willach z dachami drewnianymi dano nowe pokrycie bądź blaszane, bądź papą kolorową.
5. Wszystkie wille na nowo wylakierowano, poprawiono i uzupełniono umeblowanie wewnętrzne.
6. Dla wygody gości zaprowadzono nowe dwa sklepy towarów spożywczych mieszanych i sklep z wędlinami. Z dawnych istnieje sklep galanteryjny, szklany, piekarnia, apteka, cukiernia.
7. Cały zakład, restauracye, czytelnie, salę bilardową, salę fortepianową i korytarze we wszystkich willach oświetlono elektrycznie, a dla wygody przyjezdnych, oświetlono także elektrycznie drogę ze stacyi kolejowej do zakładu.
8. Wykończa się kaplica w stylu ostrołukowym na 200 osób, wybudowana przez komitet kościelny, której uroczyste poświęcenie przez ks. biskupa tarnowskiego, odbędzie się 12. lipca.
9. Wykończono w czerwcu kąpiele słoneczno-powietrzne.

Wiadomości bieżące.

Frekwencya w naszych zdrojowiskach:

W Ciechocinku	bawiło	do	dnia	10.	czerwca osób	2306
W Iwoniczu	„	„	„	20.	„ „	1173
W Krynicy	„	„	„	17.	„ „	2032
W Rabce	„	„	„	25.	„ „	1001
W Rymanowie	„	„	„	30.	„ „	825
W Żegiestowie	„	„	„	20.	„ „	111

Listy obce wykazują: Francensbad do 25. czerwca 3108. Karlsbad do 30. czerwca 28.369. Reichenhall do 30. czerwca 4105. Szmeks do 28. czerwca 1228.

Szematyzm zdrojowisk wydaje obecnie Redakcya czasopisma *Internationale Mineralquellen-Zeitung* i zwraca się do Tow. balneologicznego z prośbą o podanie dokładnych dat dotyczących statystyki rozsyłki wód wszystkich naszych źródeł. Umieszczenie dat tych w Szematyźmie jest bezpłatne.

Redakcya pisma naszego zwraca się przeto do wszystkich zarządów zdrojowych, by daty te we własnym i ogólnym interesie zdrojowisk jak najrychlej przesłać zechciały do Redakcyi *Internationale Mineralquellen-Zeitung* Wien II. 1. Kaiser Josephstrasse 3.

Listę gości Żegiestowa rozpoczynamy drukować w dzisiejszym numerze i pomieszczać ją będziemy stale. Może przykład Żegiestowa zachęci i inne zdrojowiska, by zdecydowały się na drukowanie listy gości w Przewodniku, coby więcej kosztów dla Zarządów nie przyczyniło a listę gości niepomiernie rozpowszechniło.

Na zjazd balneologiczny w Zakopanem zgłosił prof. Dr. Eugeniusz Romer ze Lwowa odczyt p. t. „O potrzebie badań i prac klimatologicznych dla celów balneologicznych“. Będzie to niewątpliwie jeden z najwięcej interesujących tematów, jako oparty na najnowszych podstawach nauki, w zakresie której nawet w poważnych publikacyach balneologicznych popełnia się wiele zasadniczych błędów. Prelegentowi będącemu dzisiaj jedną z największych powag w zakresie klimatologii, należy się wdzięczność, że temat ten zechce na zjeździe omówić.

Stosunki handlowe z Francyą. W niedzielę dnia 5. b. m. ma przyjechać z Paryża do Warszawy grono kupców i przemysłowców francuskich z p. Muzet'em, prezesem Izby połączonych syndykatów na czele, w celu nawiązania bliższych stosunków handlowo-przemysłowych, oraz zapoznania się z handlem i przemysłem w Królestwie.

Do Swoszowic oprócz 7 pociągów kolejowych, odchodzą codziennie omnibusy z Krakowa (Rynek główny) o 9 rano i 4 po południu.

Pociągi pospieszne do Zakopanego. Dyrekcya kolei państwowych ogłasza, że pociągi pospieszne między Krakowem a Zakopanem będą kursowały w obu kierunkach bez przerwy aż do 10. września b. r. włącznie.

XV. Zjazd chirurgów polskich odbędzie się w Krakowie dnia 10. i 11. lipca. W przeddzień, t. j. we czwartek 9. b. m. odbędzie się wieczorem wzajemne powitanie w „Grand hotelu". — Przed obradami w piątek 10. b. m. o godzinie 8 rano nastąpi zwiedzenie kliniki chirurgicznej.

Sanatoryum dla dzieci zagrożonych gruźlicą zakłada w Otwocku grono osób, w skład którego wchodzą Dr. Chodecki, Dr. Sokołowski, Dr. Bączkiewicz, Dr. Łapiński i Dr. Roszkowski. Sanatoryum urządzone będzie na razie z powodu małych funduszów w skromnych rozmiarach.

W Żegiestowie odbędzie się dnia 12. b. m. uroczyste poświęcenie nowo wybudowanej kaplicy. Na uroczystość tę wybiera się wiele osób z okolicy i lekarzy.

Rachunki lekarskie. Wydział Związku krajowego lekarzy przypomina kolegom, iż Walne Zgromadzenie „Tow. Samopomocy lekarzy" poleciło w kwietniu 1905 r. przedkładanie pacyentom rachunków półrocznie, względnie po ukończonem leczeniu.

Komitet lekarsko-aptekarski dla popierania przemysłu lekarskiego w Krakowie (komitet dla bojkotu wytworów pruskich, odbył posiedzenie w dniu 1. czerwca b. r. Zapadły następujące ważniejsze uchwały:

1) ażeby ogłaszać w pismach lekarskich treść uchwał zapadłych na posiedzeniach komitetu celem utrzymania styczności ze światem lekarskim;

2) ażeby nie ograniczać się do porównawczego zestawienia cen i jakości towarów, wytwarzanych przez różne fabryki niemieckie i nieniemieckie, ale skłonić fabrykantów nieniemieckich do energicznego reklamowania się w polskich gazetach lekarskich jako też rozsyłania swych cenników lekarzom polskim, podobnie jak to czynią Niemcy;

3) zmusić pośredników krajowych, sprzedających narzędzia lekarskie, do sprowadzania tych narzędzi od wytwórców nieniemieckich;

4) gdyby to szło opornie, postarać się u którejś firmy nieniemieckiej o urządzenie małej stałej wystawy najpotrzebniejszych narzędzi lekarskich i to np. przy dziale komercyjnym towarzystwa Samopomocy lekarzy. Celem takiej wystawy byłoby zapoznanie lekarzy z wyrobami nieniemieckimi, a tem samem pośrednie zmuszenie krajowych pośredników do sprowadzania tych wyrobów.

Zaznaczyć należy, że zagranica odnosi się do dążeń komitetu z wielką sympatyą. Wszystkie firmy francuskie, czeskie i szwajcarskie, do których się zwrócono, ofiarują przy zamówieniach z powołaniem się na komitet po 10% do 24% opustu od cen katalogowych, podobnie jak to czynią firmy polskie w Królestwie. Natomiast zupełnie nie popiera dążeń komitetu polityczna prasa krajowa. Pisma polityczne w Królestwie ciągle ogłaszają artykuły o rugowaniu wód leczniczych i zdrojowisk niemieckich, a w naszej prasie o tem ani wzmianki! Uchwalono tedy, ażeby jeden z członków komitetu napisał w tej materyi kilka artykułów, a może pod wpływem tego wzmoże się dyskusya na ten temat.

Komitet nie ustaje w pracy, ale prosi lekarzy i aptekarzy w kraju o energiczne poparcie jego dążeń, bo inaczej celu nie osiągnie. *Dr. Weinsberg*, sekretarz.

Dom lekarski w Maryenbadzie. Towarzystwo domu lekarskiego w Maryenbadzie zebrało dotąd ze składek różnych Towarzystw lekarskich i t. p., oraz z opłat członków 4.707 koron i uzyskało w darze od zakonu Premonstratensów, jako właściciela Maryenbadu, grunt pod budowę. Zanim jednak stanie dom osobny, zdołał Komitet na r. b. zapewnić w maju i wrześniu (od połowy sierpnia) pomieszczenia bezpłatne dla 40 kolegów, potrzebujących leczenia, oraz uzyskać ulgi w hotelach, restauracyach i t. p. Na sezon tegoroczny zgłosiło się 37 chorych kolegów. Rychłe uzyskanie własnego domu zależy od poparcia, jakiego całemu przedsięwzięciu udzielą lekarze, towarzystwa lekarskie i prasa. Członkowie zwyczajni (lekarze) opłacają 5 koron rocznie. Zgłaszać się należy do Komitetu (Vorstand des Vereins zur Errichtung eines Erholungsheimes für Ärzte in Marienbad: Dr Stark, Dr Grimm, Dr Zörkendörfer). *R.*

Druskieniki wystawiły na wystawie zdrojowej w Ciechocinku następujące przedmioty:

I. Eksponaty rzeczowe: 1) Przetwory lecznicze. *a)* do użytku zewnętrznego: Próbki soli, ługu i ekstraktu z igliwia sosnowego; *b)* do użytku wewnętrznego: Próbki gazowanej solanki do picia, próbki kumysu i kefiru druskienickiego. 2) Bibliografia: Zbiór broszur i prac traktujących o Druskienikach.

II. Reprodukcye: 1) Fotografie urządzeń kąpielowych. 2) Fotografie sali gimnastyki leczniczej i masażu. 3) Fotografie techniki wyrobu Kumysu i ekstraktu z igliwia. 4) Fotografie Kamery desinfekcyjnej i pracowni drobnowidzowej do badań sanitarno-hygienicznych. 5) Przyroda Druskienik: Fotografie widoków natury z Druskienik i okolicy.

III. Tablice ścienne: 1) Tablice meteorologiczne. 2) Tablica analiz wód mineralnych, oraz soli i ługu. 3) Tablica melioracyi w ostatniem 10-cioleciu. 4) Plan Druskienik i okolicy z uwzględnieniem przestrzeni zadrzewionej. 5) Plan budynku kąpielowego. 6) Tablice graficzne wydawanych kąpieli. 7) Tablica graficzna pomiarów ciężaru gatunkowego wody mineralnej.

Notatki bibliograficzne.

Redakcya otrzymała:

Dr. E. Krzyżanowski. Przepisy sanitarno-policyjne dla zdrojowiska w Truskawcu. (Odb. z *Przegl. hyg.* R. VII. 1908).

Zdrój Ciechociński. (R. II. Nr. 1) zawiera *Redakcya*: Rok drugi. *Dr. Dembicki.* Sprawozdanie lek. z Ciech. Zakł. zdrojowo-kąpiel. za r. 1907. — Pierwsza wystawa zdrojowa w Ciechocinku. — *Kostecki.* Serenada. — *Prof. Czubek.* Początki Zakopanego i jego nazwy. — *Dr. T. S.* Źródło wiecznej młodości. — Kronika miejscowa. Teatr polski. Z naszych zdrojowisk.

Lista gości w Żegiestowie

przybyłych od 1-go do 20-go czerwca 1908 r.

Liczba porządk.	Nazwisko, imię i godność	Miejsce stałego pobytu	Pomieszkanie w Żegiestowie	Ilość osób
1	Babicki Aleksander, adwokat, z żoną Haliną	Łódź (K. P.)	Wodospad	2
2	Brzeska Romana, żona lekarza, z synem i córką . . .	Jeleśna	Karolówka	3
3	Burzyńska Wanda, żona profesora gimn., z dzieckiem	Przemyśl	Dom zdrojowy	2
4	Broszkiewicz Józef, pryw.	Kraków	Hotel	1
5	Cebula Józef, były teolog	Odrzyków	Karolówka	1
6	Czyszczon Barbara, pryw.	Kraków	Dom zdrojowy	1
7	Cyrankiewicz, pryw.	„	Żegotka	1
8	Drach Helena, żona c. k. geometry, ze sługą	Mielec	Popielaty	2

Liczba porządk.	Nazwisko, imię i godność	Miejsce stałego pobytu	Pomieszkanie w Żegiestowie	Ilość osób
9	Drapała Franciszek, pryw.	Podgórze	Zdrój	1
10	Dunikowski Bolesław, sędzia wojskowy	Kraków	„	1
11	Dyga Michał, pryw.	„	„	1
12	Engelmayer Klara, kupcowa	Ustrzyki Dolne	Potok	1
13	Figurowska Marya, uczenica IV. kursu robót kobiecych	Oświęcim	Dom zdrojowy	1
14	Freundlich Bernard, kupiec	Kraków	„ „	1
15	Greisman Necha	Ryglice	Potok	1
16	Głuska Jadwiga	Warszawa	Karolówka	1
17	Gross Beile, kupcowa	Biecz	Alojzówka	1
18	Gruszecki Artur, z córką	Kraków	Dom zdrojowy	1
19	Hodurski Jan, c. k. urzędnik pocztowy	Muszyna	Alojzówka	1
20	Huszczo Jawunt Marya, z synem	Kijów (K. P.)	Karolówka	2
21	Jaworczykowska Amalia, żona c. k. dyr sem. naucz., z córką	Tarnopol	Alojzówka	2
22	Kluz Anna, kupcowa	Czermna (p. Jasło)	„	1
23	Komithe A., nauczycielka, z siostrą	Mielec	Popielaty	2
24	Korolcówna Zofia, pryw., z siostrą	Radom (K. P.)	Dom zdrojowy	2
25	Kownacki Mieczysław, nauczyciel	Swoszowice	Wodospad	1
26	Kozakiewicz Marya, pryw.	Krakowiec	Alojzówka	1
27	Mach Zofia, córka obywatela ziemskiego	Majelon	Karolówka	1
28	Mach Antoni, pryw.	Jordanów	Hotel	1
29	Magrysiowa Franciszka, żona nadstrażnika skarb., z mężem	Kurzyna	Alojzówka	2
30	Majkowska Józefa, c. k. ekspedytorka pocztowa . . .	Kraków	„	1
31	Metziger Gitla, kupcowa	Ustrzyki Dolne	„	1
32	Miklast Stanisław, pryw., z córką	Dąbrowa Górn. (K. P.)	Żegotka	2
33	Majcherczyk Józefa, żona buchaltera, z córkami	Dąbrowa Górn. (K. P.)	Dom zdrojowy	3
34	Nestorowicz Aleksandra, żona księdza ruskiego	Przemyśl	„ „	1
35	Papużyński Ludwik, właśc. restauracyi, z żoną i córką	Kraków	„ „	3
36	Pene Hana, kupcowa	Brzozów	Alojzówka	1
37	Piotrowski Stanisław, z żoną	Płuszyn (K. P.)	Dom zdrojowy	2
38	Prokopeczko Helena i Rozalia, pryw.	Glinik Maryampolski	Karolówka	2
39	Poschalska I., Poschalska M.	Radom (K. P.)	Dom zdrojowy	2
40	Prus Henryk, kapitalista	Warszawa	Żegotka	1
41	Przesmycka Antonina, pryw.	„	Karolówka	1
42	Radecki Tadeusz, słuchacz Uniwersytetu	Przemyśl	Dom zdrojowy	1
43	Richis, pryw.	Jajenicz	Alojzówka	1
44	Rybiński Karol, budowniczy	Kraków	Karolówka	1
45	Schakin Judes, kupcowa	Gliniany	Potok	1
46	Schechtel Edmund, nauczyciel, z siostrą	Mielec	Popielaty	2
47	Schermer Etka, pryw.	Czermna	Alojzówka	1
48	Schirnböckowa, żona profesora gimnazyalnego, z siostrą	Dębica	Karolówka	2
49	Schlumper Ester, kupcowa	Gliniany	Potok	1
50	Senyciowa Antonina, nauczycielka	Zadoniec	Karolówka	1
51	Serafińska Kamila, wdowa po adwokacie	Bochnia	„	1
52	Szczaniecka Iza, żona sędziego	Gorlice	„	1
53	Siedlecka Klem., żona dyr. szpit., z mężem, córką i sługami	Nowy Sącz	Żegotka	5
54	Siewek Franciszek, pryw.	Kraków	Dom zdrojowy	1
55	Sobolewska, Jadwiga, obywatelka, z synkiem	Zalesie (K. P.)	Karolówka	2
56	Spurng Kathi, żona urzędnika, z mężem i córką . . .	Maryampol	„	3
57	Śliwińska Bronisława, pryw.	Kijów (K. P.)	„	1
58	Styczyński Kazimierz, technik, z żoną	Warszawa	Dom zdrojowy	2
59	Styfi Bronisława, żona właściciela drukarni	Przemyśl	„ „	1
60	Święcicka, żona literata i Święcicka Marya	Warszawa	Żegotka	2
61	Schapiowa Antonina, żona adjunkta sądowego, z mężem	Brody	Karolówka	2
62	Trzos Józefa, właścicielka realności	Kraków	Żegotka	1
63	Tyda Wiktorya, pryw.	Muszyna	Dom zdrojowy	1
64	Twardowska Aniela, żona urzędnika kolejowego, z synem	Jeleśna	Wodospad	2
65	Waszyński Jan, botanik, z żoną	Prądnik Czerwony	Potok	2
66	Weg Leonora, pryw.	Ryglice	„	1
67	Zagórska Stanisława, pryw.	Krasiczyn	Karolówka	1
68	Zelder Petronela, żona banmistrza	Krechowice	Alojzówka	1
69	Zimet, kupcowa	Jajenicz	„	1
70	Żychlińska Janina, żona urzędn. pryw., z dziećmi i sługą	Glinik Maryampolski	Karolówka	4
71	Malinowska Marya, żona urzędn. pryw., z mężem i córkami	Warszawa	Wodospad	4
72	Grzybowska Henryka, uczennica	„	„	1
73	Kowalska Aniela, uczennica	„	„	1
			Razem	111

Spis lekarzy Polaków ordynujących w zdrojowiskach krajowych i obcych.

Abbazia: Dr. X. Gorski (zimą).

Baden pod Wiedniem: Dr. Kümmerling.

Biarritz: Dr. Bohdanowicz (latem).

Birsztany: Dr. Grodecki.

Busko: Dr. Drewnowski, Majkowski, Rubinstajn, Sawicki, Sulimirski, Talko.

Bystra: (Sląsk austr.): Dr. Jekels.

Cudowa: Dr. Brodzki.

Ciechocinek: Dr. Arnstein, Besiekierski (chir.), Chwat, Ciągliński, Dembicki, Górski, Grudziński, Holc, Jezierski, Konarzewska, Kuk (dent., 3 razy w tygodniu), Lorentowicz, Lubowski, Polikier, Przyrembel, Pyrz, Ruppert, Rydzykowski, Sinołęcki, Steinberg, Tannenbaum, Wychowski.

Darków: Dr. Klimek.

Druskieniki: Dr. Bujakowski, Konwerski, Markiewicz, Sawicki, Zaleski.

Franzensbad: Dr. Moraczewska, Rosner, Steinsberg, Zeitner.

Gastein (Hof): Dr. Jeż.

Gleichenberg: Dr. Bulikowski.

Grado: Dr. Oransz.

Gries koło Bozen: Dr. Nazarkiewicz.

Hall (Bad): Dr. Feuerstein.

Inowrocław: Dr. Krzymiński, Przybyszewski.

Iwonicz: Dr. Berger, docent Gabryszewski, Lanes, Staniszewski, Stauber, Turzański, Wallach.

Karlsbad: Dr. docent Biernacki, Goldwasser (okul.), Hassewicz, Kaufmann, Kołaczkowski, Kostecki, Kretowicz, Kropf, Maleszewski, Moraczewski, Scharf, Śliwiński, Süsskind, Wasserthal.

Kissingen: Dr. F. Chłapowski, Maciejewski.

Kołobrzeg: Dr. A. Chłapowski.

Kosów: Dr. Tarnawski.

Krynica: Dr. Aronsohn, Askenazy, Better, Cercha, Dębicki, Ebers, Kmietowicz, Kopf, Lewicki, Lorentski, Mayer, Skórczewski, Tyszecki (dent.), Wąsowicz, Zarzycki, Zathey.

Lubień: Dr. Mikolašek, Obmiński.

Marienbad: Dr. Dobija, Eichhorn, Harajewicz, Kwiatkowski, Liebeskind, Prager, Reinhold, Schermant, Szczepański.

Maryówka: Dr. Zakrzewski.

Meran: Dr. Binder, Knobel (zimą), Żuliński (zimą).

Morszyn: Dr. Hinze.

Nałęczów: Dr. Babski, Dobrucki (raz na tydzień), Gałczyński, Gliński, Makowski, Malewski, Puławski (dyr. zakł.).

Nauhaim: Dr. Jankowski, Łowiński.

Nizza: Dr. Bohdanowicz (zimą).

Odessa: Dr. Jachimowicz.

Oeynhausen: Dr. Janta-Połczyński.

Ojców: Dr. Kozłowski.

Piszczany: Dr. Brand, Teichmann.

Połąga: Dr. Skowroński, Świętochowski (zakładowy).

Pustomyty: Dr. Blaim.

Rabka: Dr. Cholewicz, Kaden, Lang, Supiński (l. zakł.).

Reichenhall: Dr. Goldschmidt, Sadowski.

Rymanów: Dr. Bielecki, Dukiet, Regiec, Wajgiel.

Sławuta: Dr. Dobrzycki, Dzierzbicki.

Solec: Dr. Daniewski, Knoff.

Swoszowice: Dr. Bogdanik.

Szczawnica: Dr. Gorski, Hammerschlag, Kołączkowski, prof. Korczyński, Kretz, Kruszyński, Mohr, Singer, Żuliński.

Trenczyn: Dr. Filipkiewicz (lek. zakł,), Münz, Wobr.

Truskawiec: Dr. Krzyżanowski, Mindes, Pelczar, Praschil.

Vichy: Dr. Biernawski.

Wiesbaden: Dr. Błociszewski.

Wisła (Śląsk austr.): Dr. Zanietowski.

Wysowa: Dr. Kraszewski.

Zakopane: Dr. Brzeziński, Chramiec, Chwistek, Czaplicki, Dłuska, Dłuski, Gaik, Gawlik, Łazowski, Majewicz, Sokołowski (dent.), Żychoń.
Żegiestów: Dr. Piotrowski.

Treść: Zdrojowiska i uzdrowiska (dokończenie). — Dr. T. Piotrowski: Znaczenie poziomek w lecznictwie (dokończenie). — Wystawa zdrojowa w Ciechocinku. — Z Polskiego Towarzystwa balneologicznego. — Oceny i sprawozdania. — Inwestycye w zdrojowiskach. — Wiadomości bieżące. — Notatki bibliograficzne. — Lista gości w Żegiestowie. — Spis lekarzy Polaków, ordynujących w zdrojowiskach krajowych i obcych. — Ogłoszenia.

Nakładem Polskiego Tow. Balneologicznego. — Drukarnia Związkowa w Krakowie (ulica Mikołajska 13) pod zarządem A. Szyjewskiego.

Drukarnia Związkowa w Krakowie.